

Temaartikel

Danmarks udenrigsøkonomi giver en kortfattet, bred samfundsmæssig beskrivelse af Danmarks økonomiske samkvem med udlandet. Mere detaljerede tal findes på www.statistikbanken.dk under temaerne *udenrigshandel* samt *nationalregnskab og betalingsbalance*. Her er der nem og gratis adgang til alle de data, Danmarks Statistik løbende offentliggør.

Temakapitlet i dette års publikation viser udviklingen i Danmarks samhandel med Østeuropa fra 1990'erne over østudvidelsen af EU i 2004 og frem til 2014.

Samlet set handler vi mere og mere med Østeuropa, men varesammensætningen afviger fra vores samhandel med de gamle OECD-handelspartnere. De østeuropæiske lande har ikke haft samme interesse for danske eksportvarer, som de gamle handelspartnere har. Vurderet ud fra vores samhandel med de gamle EU-lande ligger eksporten til Østeuropa på 50 pct. af potentialet.

Analysen viser også, at de østeuropæiske lande helt naturligt tager en del af de eksportmarkedsandele, vi tidligere havde til øvrige OECD-lande. Blandt andet på fødevarerområdet har andre OECD-lande fået øje på de østeuropæiske varer.

Publikationen er udarbejdet af en redaktionsgruppe i kontoret for udenrigsøkonomi i Danmarks Statistik og redigeret af fuldmægtig Agnes Nansen Urup og afdelingsleder Bente Ottosen. Temakapitlet er udarbejdet af chefkonsulent Dan Knudsen fra ADAM gruppen med konstruktive input fra cheføkonom Jacob Warburg fra Eksportrådet.

Sammenfatning

Temakapitel: Østeuropas rolle i dansk udenrigshandel	Årets temakapitel belyser vores stigende samhandel med Østeuropa siden starten af 1990'erne. Importen fra Østeuropa er vokset mere end eksporten, og vi har i dag underskud på handelsbalancen over for Østeuropa. Igennem 1990'erne var der overskud i samhandlen med de østeuropæiske økonomier, som i 1989 havde forladt den kommunistiske periode.
Vi handler mere og mere med Østeuropa,	Importen fra Østeuropa er vokset støt som andel af vores samlede import siden 1990. Eksporten til Østeuropa voksede særlig hurtigt i de første år efter 2004, hvor EU blev udvidet med 10 østeuropæiske lande.
men vores eksport er stadig lav	Vurderet ud fra vores samhandel med de gamle EU-lande er importen fra Østeuropa tættere på at nå et normalt niveau end eksporten. Det har åbenbart været nemmere at omstille de østeuropæiske lande som producenter end som forbrugere. Blandt andet fordi Tyskland og andre gamle EU-lande har outsourcet produktion til Østeuropa, så vi fx importerer "vesteuropæiske" biler fra Østeuropa. Den resterende normalisering af eksporten til Østeuropa kan have lange udsigter, da de danske produkter formentlig er bedre afpasset til de gamle EU-lande.
Østeuropa efterspørger andre varer	Varesammensætningen i vores handel med Østeuropa afviger fra sammensætningen i handlen med vores gamle handelspartnere. I forhold til Østeuropa står dansk økonomi stærkt inden for fødevarer og svagt inden for industrivarer, bortset fra kemikalier. I forhold til de gamle handelspartnere i OECD står dansk økonomi stærkt mht. fødevarer og farmaceutiske produkter, men også mht. fx beklædning og møbler. I de to sidstnævnte varer står vi svagt over for Østeuropa, hvis forbrugere foreløbig har haft andre præferencer.
Vi bruger Østeuropa som billig leverandør	Det nuværende handelsunderskud over for Østeuropa afspejler, at vi har skiftet nogle dyrere importlande ud med østeuropæiske lande, men fortsætter med at eksportere til de gamle EU-lande og vore oversøiske markeder.

Østeuropas rolle i dansk udenrigshandel

1.1 Indledning

Stærkt stigende samhandel,	Danmarks samhandel med udlandet afspejler, at Danmarks samhandel med Østeuropa, ikke mindst Polen, er steget betydeligt siden starten af 1990'erne. Importen fra Østeuropa er vokset støt som andel af vores samlede import. Eksporten til Østeuropa voksede særlig hurtigt i de første år efter 2004, hvor EU blev udvidet med 10 østeuropæiske lande. Den foreliggende udenrigshandelsstatistik til og med 2014 omfatter de første ti år efter østudvidelsen.
men vores eksport er stadig lav	Vurderet ud fra vores samhandelsmønster med de gamle EU-lande er importen fra Østeuropa tættere på at nå et normalt niveau end eksporten. Eksporten til Østeuropa virker for lille, når man bruger vores samhandel med de gamle EU-lande som målestok. Det er ikke uventet, at importen kan normaliseres hurtigere end eksporten. Og den resterende normalisering af eksporten til Østeuropa kan have lange udsigter, da de danske produkter formentlig er bedre afpasset til de gamle EU-lande.
Østeuropa efterspørger andre varer	Varesammensætningen i handlen med Østeuropa afviger fra sammensætningen i handlen med vores gamle handelspartnere. I forhold til Østeuropa står dansk økonomi stærkt inden for fødevarer og svagt inden for industrivarer, bortset fra kemikalier. I forhold til de gamle handelspartnere i OECD står dansk økonomi stærkt i fødevarer og farmaceutiske produkter, men vi har også en fordel i forhold til de gamle handelspartnere med hensyn til fx beklædning og møbler. I sidstnævnte varer står vi svagt over for Østeuropa, hvis forbrugere foreløbig har haft andre præferencer.
Vi bruger Østeuropa som billig leverandør	Udviklingen siden starten af 1990'erne har givet Danmark underskud i varehandlen med Østeuropa. Så det nuværende betydelige overskud på den samlede varebalance skabes af eksportoverskuddet over for andre lande. Vi har skiftet nogle dyrere importlande ud med østeuropæiske lande men fortsætter med at eksportere til de gamle EU-lande og vore oversøiske markeder.

1.2 Østeuropa i det danske handelsmønster

Vækstlandene fylder mere og mere	Danmarks samhandel med udlandet afspejler, at en række vækstlande er kommet til fylde mere i verdensøkonomien i løbet af de sidste 20 år, mens de gamle OECD-lande fylder tilsvarende mindre. Vareeksporten og vareimporten
----------------------------------	---

kan fordeles på fire landegrupper: OECD¹, BRIIKS², CEEC-13³ og resten. Skiftet mod mere samhandel med BRIIKS landene og med de østeuropæiske CEEC-lande er ikke unikt for Danmark, men gælder alle de gamle OECD-lande. Samhandlen afspejler, at der er færre handelsbarrierer, og at lande med et lavt BNP pr. indbygger indhenter de rige lande på langt sigt ved at vokse hurtigere, både med hensyn til produktion og handel. Udviklingen har særlig betydning for landene med lavt BNP, men det øgede økonomiske samkvem gavner alle lande, også Danmark.

Samhandel og outsourcing

Det økonomiske samkvem omfatter øget samhandel med udgangspunkt i givne virksomheder i Danmark og Østeuropa, men man har også omstruktureret danske virksomheder og udflyttet dele af deres produktion for at udnytte den billige arbejdskraft i Østeuropa.

Tabel 1.1 Dansk eksport og import fordelt på områder.

	1994		2004		2014	
	Eksport	Import	Eksport	Import	Eksport	Import
	pct.					
OECD	82,0	83,7	82,7	78,9	74,5	70,9
BRIIKS	2,5	4,5	4,0	6,9	7,0	10,7
CEEC-13	3,2	3,1	4,5	5,7	7,2	10,0
Resten	12,3	8,8	8,9	8,6	11,2	8,5

Kilde: www.statistikbanken.dk/SITC2R4M

Samhandlen voksede før de østeuropæiske lande kom med i EU

Danmarks samhandel med Østeuropa begyndte at stige før østudvidelsen af EU i 2004⁴, bl.a. på grund af en delvis handelsliberalisering i begyndelsen af 1990'erne mellem EU og potentielle EU-medlemmer samt en betydelig økonomisk støtte til de østeuropæiske lande igennem 1990'erne og frem til 2004. Liberaliseringen i 1990'erne omfattede ikke landbrugsvarer.

Fra overskud til underskud i handlen med Østeuropa

De østeuropæiske lande har fungeret som billige og attraktive importmarkeder for dansk økonomi, og vores import fra Østeuropa er steget mere end vores eksport til Østeuropa. Efter overskud i begyndelsen af 1990'erne er der nu underskud på handelsbalancen over for de fleste østeuropæiske lande.

¹ Omfatter her 21 traditionelle handelspartnere: Australien, Belgien-Luxembourg, Canada, Finland, Frankrig, Grækenland, Irland, Island, Italien, Japan, Nederlandene, Norge, New Zealand, Portugal, Schweiz, Spanien, Sverige, Tyskland, UK, USA og Østrig.

² Brasilien, Rusland, Indien, Indonesien, Kina og Sydafrika.

³ Central and Eastern European Countries, CEEC-13 omfatter 12 EU lande (Estland Letland Litauen Polen Tjekkiet Slovakiet Ungarn Slovenien Rumænien Bulgarien Malta Cypem) samt Tyrkiet.

⁴ Udvidelsen i maj 2004 omfattede Estland, Letland, Litauen, Polen, Tjekkiet, Slovakiet, Ungarn, Slovenien, Malta og Cypem. I januar 2007 fulgte Rumænien og Bulgarien, i juli 2013 Kroatien.

Tabel 1.2 Dansk varehandel med Østeuropa. Andel af samlet eksport hhv. import

	1994			2004			2014		
	Eksport	Import	Balance ¹	Eksport	Import	Balance ¹	Eksport	Import	Balance ¹
	pct.		mio. kr.	pct.		mio. kr.	pct.		mio. kr.
Polen	1,5	1,7	336,6	1,6	1,9	-278,2	2,8	3,4	-851,9
Ungarn	0,4	0,3	396,7	0,5	0,5	150,8	0,9	1,8	-4 346,8
Tjekkiet	0,3	0,1	506,5	0,5	0,6	-177,9	0,7	0,8	-255,8
Estland	0,1	0,1	38,9	0,2	0,3	-178,2	0,3	0,5	-953,0
Slovenien	0,1	0,1	128,2	0,2	0,2	-270,6	0,3	0,4	-636,7
Letland	0,1	0,1	-0,7	0,2	0,3	-232,0	0,3	0,6	-1 464,4
Litauen	0,2	0,2	-19,6	0,4	0,5	-334,8	0,4	0,7	-944,4
Slovakiet	0,1	0,0	163,5	0,2	0,1	534,8	0,3	0,2	923,3
Bulgarien	0,1	0,1	4,5	0,1	0,2	-529,0	0,1	0,2	-806,8
Rumænien	0,1	0,1	71,9	0,1	0,1	412,5	0,1	0,1	165,2
Malta	0,1	0,0	358,3	0,1	0,0	238,3	0,0	0,1	-42,3
Cypern	0,1	0,0	209,8	0,1	0,0	323,5	0,0	0,0	194,2
Tyrkiet	0,2	0,3	-59,8	0,4	0,9	-1 701,0	0,9	1,1	-350,5
CEEC-5 ²	2,3	2,3	1 406,8	3,0	3,6	-754,1	5,0	6,9	-7 044,1
CEEC-10 ³	2,8	2,8	1 626,3	4,0	4,8	-902,6	6,3	8,8	-9 171,1

Kilde: www.statistikbanken.dk/SITC2R4M.

¹ Eksport minus import i mio. kr.

² CEEC-5: Polen, Ungarn, Tjekkiet, Estland, Slovenien

³ CEEC-10: CEEC-5, Letland, Litauen, Slovenien, Bulgarien, Rumænien

⁴ CEEC-13: CEEC-10, Malta, Cypern, Tyrkiet

1.3 Varefordelingen i handlen med Østeuropa

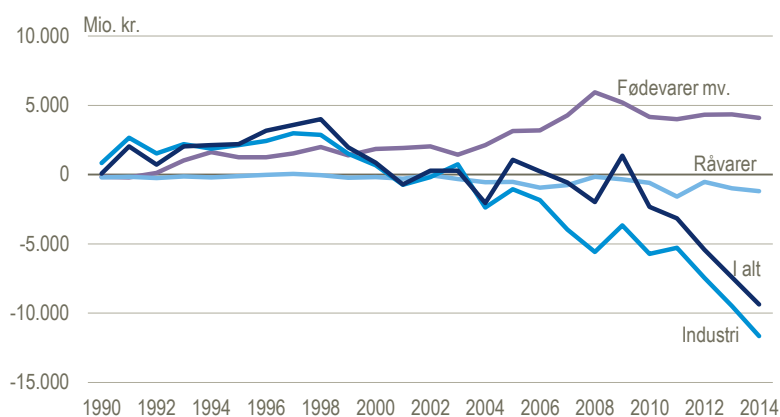
Handelsoverskud på fødevarer, underskud på industrivarer

Ved en opsplitning af udenrigshandlen i tre slags varer, fødevarer inkl. nydel-sesmidler (SITC 0 og 1), råstoffer ekskl. energi (SITC 2 og 4) samt industrivarer (SITC 5 til 9) fremgår det, at Danmark har overskud over for Østeuropa i hand-len med fødevarer. Handlen med råvarer er tæt på balance, og underskuddet på den samlede varebalance over for Østeuropa vedrører primært industrivarer.

Østeuropa fylder mest i råvareimporten

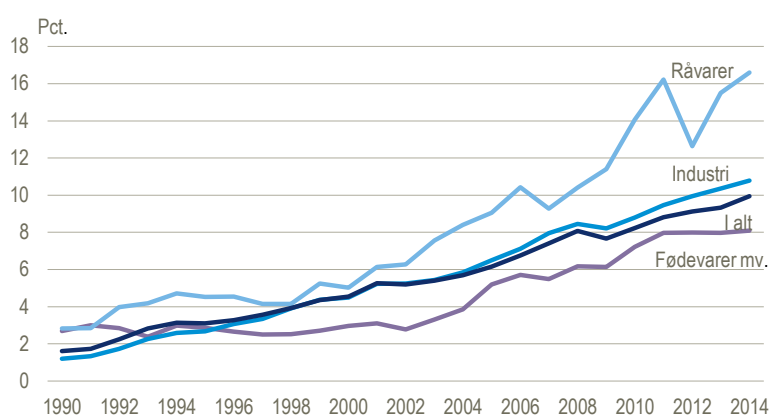
Østeuropas andel i dansk import har været nogenlunde jævnt stigende i hele perioden fra starten af 1990'erne til nu. Det er især i råvareimporten, at de øst-europæiske lande fylder. Østeuropa fylder mindre i importen af industrivarer og mindst i importen af fødevarer.

Figur 1.1.a Handelsbalancen med Østeuropa

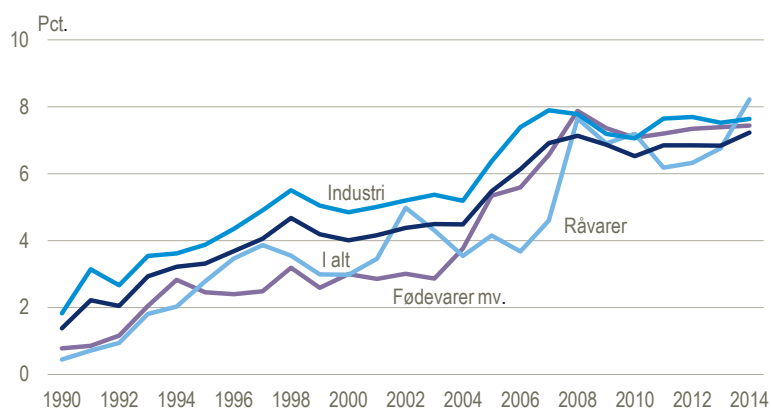
Kilde: www.statistikbanken.dk/SITC2R4M

Figur 1.1.b Import fra Østeuropa i pct. af samlet import

Kilde: www.statistikbanken.dk/SITC2R4M

Figur 1.1.c Eksport til Østeuropa i pct. af samlet eksport

Kilde: www.statistikbanken.dk/SITC2R4M

Eksportandelen til Østeuropa er stagneret

Østeuropas andel i dansk eksport er jævnt stigende indtil midten af 00'erne. Herefter stiger andelen kraftigt, indtil finanskrisen rammer, hvorefter Østeuropas andel i eksporten stagnerer. Østeuropa fylder i 2014 omkring 7-8 pct. i eksporten af alle tre varegrupper.

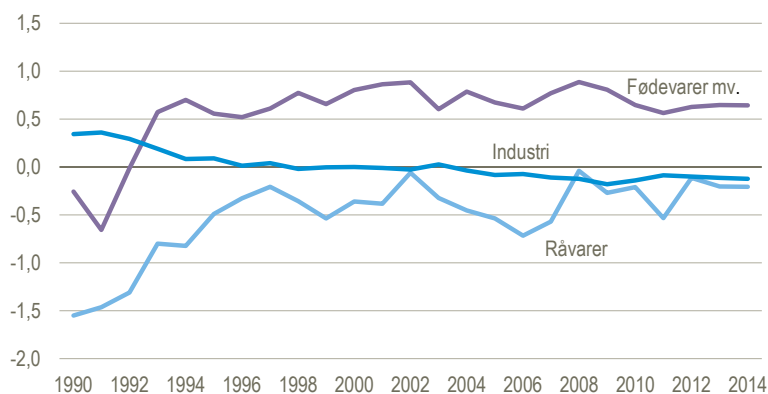
Når stigningen i den østeuropæiske andel af fødevareeksporten er koncentreret i perioden 2003 til 2008, hænger det sammen med, at handlen med landbrugsvarer blev liberaliseret for de østeuropæiske lande, der kom med i EU i 2004.

Dansk økonomi står stærkt i fødevarer	Varefordelingen af samhandlen mellem Danmark og Østeuropa kan sammen sættes til en varefordelt opgørelse af dansk økonomis styrkeposition over for Østeuropa. Fx står dansk økonomi stærkt i fødevarer, for fødevarernes andel i dansk eksport til Østeuropa er større end fødevarernes andel i dansk import fra Østeuropa. Pointen er her ikke, om Danmark har overskud på fødevarer i samhandlen med Østeuropa, men om samhandlen tyder på, at Danmark er relativt bedre til at lave fødevarer end de østeuropæiske lande. Og det tyder samhandlen på.
Eksport- og importandele beskriver økonomiernes komparative fordele	Forskellen på vores eksport- og importandel i handlen med Østeuropa kaldes i det følgende for relativ handelsposition. Den relative handelsposition kan opgøres på varegrupper. ⁵ Forskellen udtrykker vores relative styrke eller komparative fordel i den pågældende varegruppe. Så når den viste handelsposition er positiv, er dansk økonomi bedre end de østeuropæiske til at fremstille det pågældende produkt. Hvis handelspositionen er negativ, er de østeuropæiske økonomier bedst.
Vores handelsposition i fødevarer afspejler en høj forædlingsgrad	Den stærke danske position i fødevarer burde måske overraske, da landbrugsproduktionen fylder mere i de østeuropæiske landes økonomi end i den danske, og det kan da også bemærkes, at vores handelsposition i fødevarer var negativ tilbage i begyndelsen af 1990'erne. Den danske handelsposition afspejler, at danske fødevarer har en høj forædlingsgrad. Vores handelsposition i fødevarer er negativ, så længe de østeuropæiske forbrugere foretrækker mindre forædlede produkter, og positiv, når de østeuropæiske forbrugere køber vore produkter, selvom Østeuropa har en stor landbrugssektor.
	Det nævnte fortegnsskift på vores handelsposition i fødevarer illustrerer, at handelspositionen kan skifte, uden at der er ændret i hverken dansk eller østeuropæisk produktion og produktionsmåde. Hvis de østeuropæiske forbrugere får større smag for danske produkter, ændres produktsammensætningen i vores samhandel, og det giver dansk økonomi en komparativ fordel.
Også positiv handelsposition i fødevarer over for de gamle handelspartnere	Til sammenligning er vores komparative fordel i de tre varegrupper også opgjort i forhold til Danmarks 21 traditionelle handelspartnere i OECD-området. Det fremgår, at dansk økonomi har en positiv handelsposition i fødevarer i 2014, både over for Østeuropa og over for de 21 OECD-lande. Der er dog forskel på udviklingen i den betragtede periode, hvor den danske position er blevet svækket i forhold til OECD, mens positionen i årevis har været stort set uændret i forhold til Østeuropa.

$${}^5\text{RelativHandelsposition}_i = \ln\left(\frac{x_i}{\sum_i x_i} / \frac{m_i}{\sum_i m_i}\right)$$

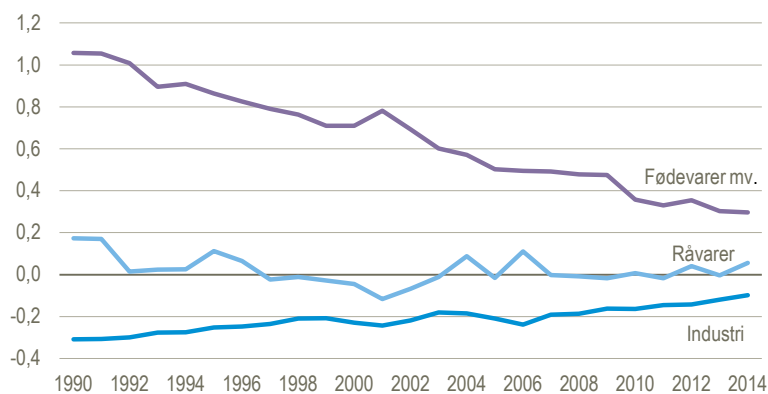
Hvor x_i og m_i er henholdsvis dansk eksport til og dansk import fra Østeuropa af SITC gruppe i , $\sum_i x_i$ er dansk eksport i alt til Østeuropa, og $\sum_i m_i$ er dansk import i alt fra Østeuropa, så brøken i parentes er forholdet mellem varegruppens eksport- og importandel. Balassa (1965) kalder brøken for "relative comparative advantage", og vi opgør den relative handelsposition som logaritmen til brøken.. Hvis en vares eksportandel er 7 gange så stor som dens importandel, er handelspositionen tæt på 2, og hvis importandelen er 7 gange så stor som eksportandelen, er handelspositionen tæt på minus 2. Handelspositionen i varen er nul, hvis varen fylder lige meget i eksporten og importen.

Figur 1.2.a Relativ handelsposition¹, over for Østeuropa, tre varegrupper.

¹ Forskel på varegruppens andel i dansk eksport og import, jf. fodnote 5.
Kilde: Beregnet på OECD's ITCS database.

Figur 1.2.b Relativ handelsposition¹ over for OECD-landene, tre varegrupper.

¹ Forskel på varegruppens andel i dansk eksport og import, jf. fodnote 5.
Kilde: Beregnet på OECD's ITCS database.

Negativ handelsposition i industrivarer i alt

Vores handelsposition i industrivarerne er de sidste 10 år blevet negativ over for Østeuropa, ligesom den har været det over for OECD i hele den betragtede periode.

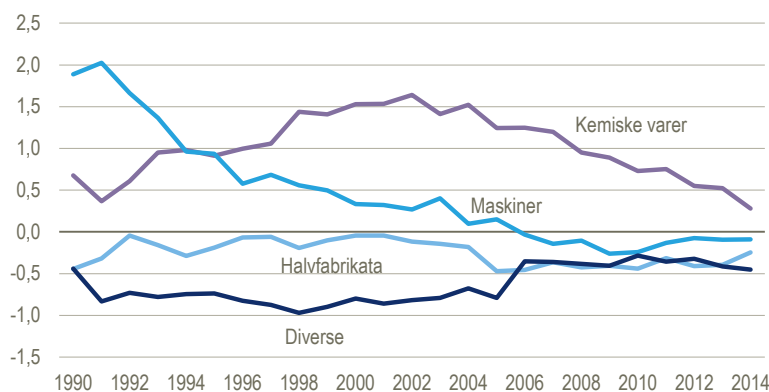
Skiftet fra positiv til negativ handelsposition i maskiner og transportmidler ..

Opsplittes industrivarerne i delgrupper, fremgår det, at handelspositionen i maskiner inkl. transportmidler var klart positiv over for Østeuropa ved starten af 1990'erne. Dengang var vi bedre til at lave maskiner end de østeuropæiske økonomier, der netop var kommet ud af den centraldirigerede periode. For en ordens skyld erindres om, at handelspositionerne er målt i logaritmer, og en handelsposition på 2 udtrykker, at maskinernes importandel kun er en syvendel af deres eksportandel. Så i starten af 1990'erne importerede vi ikke mange maskiner fra Østeuropa.

.. afspejler outsourcing af bilproduktion til Østeuropa

I de sidste ti år har handelspositionen i maskiner og transportmidler været svagt negativ over for Østeuropa: Det afspejler blandt andet, at vi i dag importerer biler, hvis fremstilling er outsourcet til Østeuropa fra fx Tyskland. Over for de gamle OECD-lande har vi i hele den viste periode stået svagt i fremstillingen af maskiner og transportmidler.

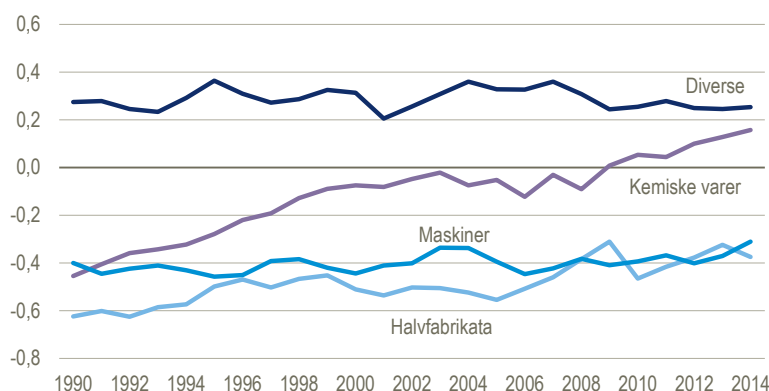
Figur 1.3.a Relativ handelsposition¹ over for Østeuropa, fire industrivaregrupper.

¹ Forskel på varegruppens andel i dansk eksport og import, jf. fodnote 5.

Kilde: Beregnet på OECD's ITCS database.

Figur 1.3.b Relativ handelsposition¹ over for OECD, fire industrivaregrupper.

¹ Forskel på varegruppens andel i dansk eksport og import, jf. fodnote 5.

Kilde: Beregnet på OECD's ITCS database.

Positiv handelsposition i kemiske varer

Inden for gruppen af industrivarer har vi i 2014 en positiv handelsposition i kemiske varer, både over for Østeuropa og OECD. Kemiske varer omfatter farmaceutiske produkter, hvor nogle store danske virksomheder skaber den relative fordel i forhold til OECD. Den relative fordel over for Østeuropa vedrører ikke de farmaceutiske produkter men en bred gruppe kemikalier.

Handelspositionen i diverse-gruppen er negativ over for Østeuropa og positiv over OECD

Der er gennem hele den illustrerede periode en negativ handelsposition over for Østeuropa mht. diverse-gruppen, som omfatter færdigvarer til privat forbrug, herunder beklædning og møbler. Det ser anderledes ud i forhold til OECD, hvor dansk økonomi i hele den viste periode har haft en positiv handelsposition i diverse-gruppen. Den positive handelsposition over for OECD-landene vedrører i høj grad beklædning og møbler, og vi har fx også en positiv handelsposition i høreapparater, som ligeledes indgår i diverse-gruppen.

Opsplitning af varehandlen efter teknologisk niveau

I stedet for at følge udenrigshandlens sædvanlige vareopdeling, som det er gjort i figur 1.2 og 1.3, kan man skønsomt splitte varehandlen op i fire grupper efter teknologisk niveau. Det gøres ved at fordele fremstillingsbrancherne på teknologisk niveau jf. tabel 1.3 og koble fordelingen af brancherne med en varefordeling af branchernes udenrigshandel. For hver teknologigruppe kan handelspositionen over for Østeuropa beregnes, og til sammenligning beregnes de samme teknologiske handelspositioner over for OECD-landene.

Tabel 1.3 Teknologisk opdeling af fremstillingsbranchen i alt

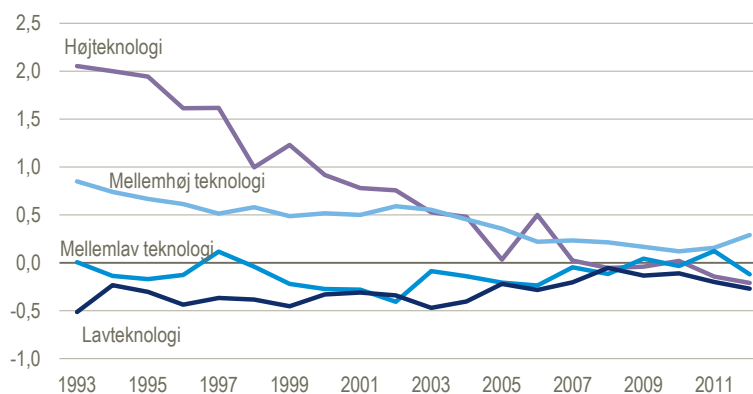
Gruppe	ISIC revision-3*
Højteknologi	
Fly	353
Farmaceutiske produkter	2423
Computere	30
Kommunikationsudstyr	32
Præcisionsinstrumenter	33
Mellemhøj teknologi	
Elektriske maskiner i.a.n.	31
Motorkøretøjer	34
Kemiske produkter ex farmaceutiske	24 ex 2423
Transportmidler i.a.n.	352+359
Maskiner i.a.n.	29
Mellemlav teknologi	
Skibe	351
Gummi- og plastikprodukter	25
Brændsel	23
Andre mineraler ex metal	26
Metaller og simple metalprodukter	27-28
Lavteknologi	
Fremstilling i.a.n. Genanvendelse	36-37
Træ, papirprodukter	20-22
Fødevarer og nydelsesmidler	15-16
Tekstil, fodtøj	17-19
Fremstilling i alt	15-37

lan: Ikke andetsteds nævnt. Fordelingen på teknologisk niveau er taget fra OECD (2011). Opsplitningen af brancher Branche-kodeme omsættes til varer i udenrigshandlen vha. en Eurostat [fordelingsnøgle](#) ISIC-SITC.

Fra positiv til negativ handelsposition i højteknologi

I begyndelsen af 1990'erne havde Danmark en klart positiv handelsposition over for Østeuropa i højteknologiske produkter. I 2014 er handelspositionen over for Østeuropa kun positiv i mellemteknologiske produkter.

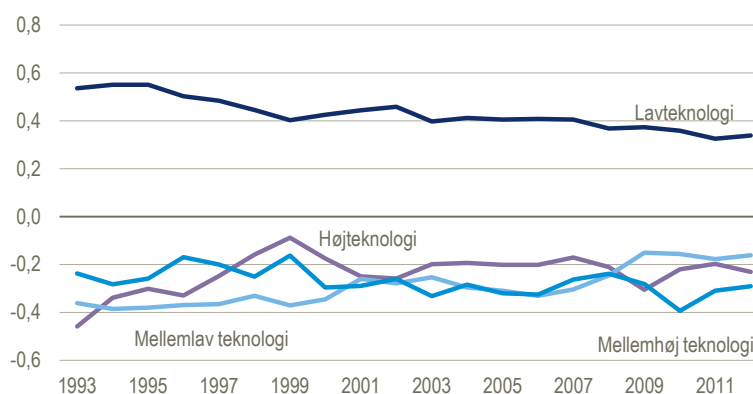
Figur 1.4.a Dansk handelsposition¹ over for Østeuropa, fire teknologigrupper.

¹ Forskel på varegruppens andel i dansk eksport og import, jf. fodnote 5.

Kilde: Beregnet på OECD's ITCS database og teknologi-branche nøgle samt Eurostats branche-vare nøgle.

Figur 1.4.b Dansk handelsposition¹ over for OECD, fire teknologigrupper.

¹ Forskel på varegruppens andel i dansk eksport og import, jf. fodnote 5.

Kilde: Beregnet på OECD's ITCS database og teknologi-branche nøgle samt Eurostats branche-vare nøgle.

Også negativ handelsposition i højteknologi over for OECD ..

Over for de gamle handelspartnere i OECD er handelspositionen i hele den betragtede periode kun positiv i lavteknologiske produkter, der omfatter fødevarer og en del af diverse-gruppen herunder beklædning og møbler. Danmark har som tidligere nævnt en stærk position over for OECD i farmaceutiske produkter, der er klassificeret som højteknologi. Vi har også en positiv handelsposition i fx høreapparater samt i en gruppe af tekniske og videnskabelige instrumenter, der ligesom høreapparater er med under diverse industrivarer i den tidligere viste figur 1.3. Men generelt fremstiller og eksporterer dansk økonomi forholdsvis få af de varer, der af OECD er klassificeret som højteknologiske.

.. men den teknologiske opdeling er ikke afgørende

Klassifikationen efter teknologiindhold er i øvrigt problematisk. Fx anvendes der megen højteknologi i produktionen af danske fødevarer, så fremstillingen af kartoffelchips er sikkert mere teknologisk end fremstillingen af computerchips. Alligevel er fødevarer som nævnt placeret som lavteknologisk produkt. Det er heller ikke afgørende, om eksporten er placeret højt på en teknologiskala. Det er vigtigere, at eksportindtjeningen er høj.

1.4 Påvirkning af dansk markedsandel

Østeuropa reducerer den danske andel i udenlandske markeder

Den danske eksport til Østeuropa er som beskrevet steget betydeligt i forhold til starten af 1990'erne, men Østeuropa repræsenterer også en konkurrent, der reducerer den danske eksportandel på andre markeder. Denne indirekte effekt på markedsandelen kan illustreres ved at sammenholde vores traditionelle samhandelspartners import fra henholdsvis Østeuropa og Danmark.

Sammenligningen er for fødevarergruppens vedkommende vist i figur 1.5, der angiver fødevarerimporten til fem gamle OECD-lande: Tyskland, USA, UK, Frankrig og Sverige. Figuren viser både, hvor meget Østeuropa og hvor meget Danmark fylder i importen af fødevarer.

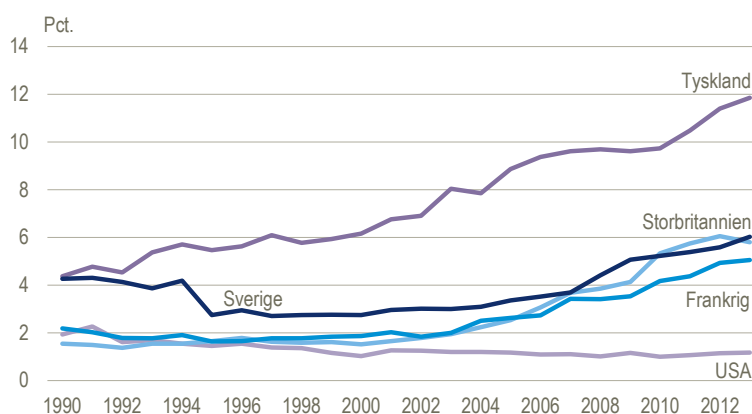
Østeuropa fylder mere i de europæiske landes fødevarerimport ..

Fx er Østeuropa kommet til at fylde mere i de viste europæiske landes fødevarerimport, især i Tysklands. Derimod er Østeuropas beskedne andel i den amerikanske fødevarerimport blevet mindre nu end i starten af 1990'erne.

.. og Danmark fylder mindre

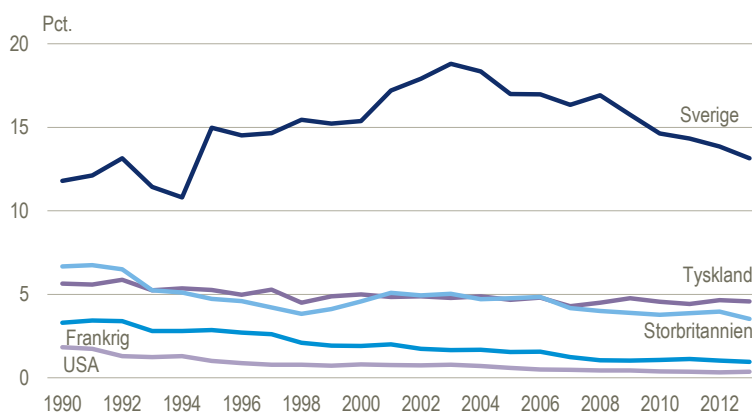
Danmarks andel i landenes fødevarerimport har generelt været vigende siden starten af 1990'erne med Sverige som en undtagelse. Vores andel i svensk fødevarerimport toppe umiddelbart før østudvidelsen af EU.

Figur 1.5.a Østeuropas andel i udvalgte landes import, fødevarer

Kilde: OECD's ITCS database.

Figur 1.5.b Dansk andel i udvalgte landes import, fødevarer

Kilde: OECD's ITCS database.

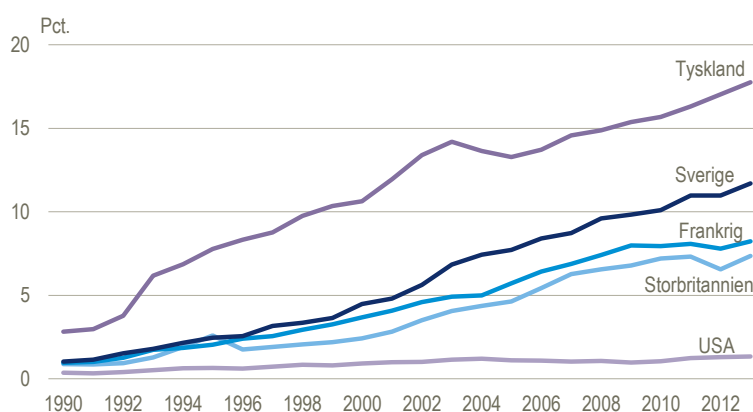
Østeuropa har især øget sin andel i tysk import

For de fem OECD landes import af industrivarer genfindes tendensen til en stigende andel af varer fra Østeuropa. Specielt bemærkes den kraftige udvikling i den tyske industrivareimport fra Østeuropa, der tydeligvis er blevet en vigtig handelspartner for Tyskland, ikke mindst på grund af leverancerne til og fra outsourcete tyske virksomheder.

Danmark mister andel i tysk import

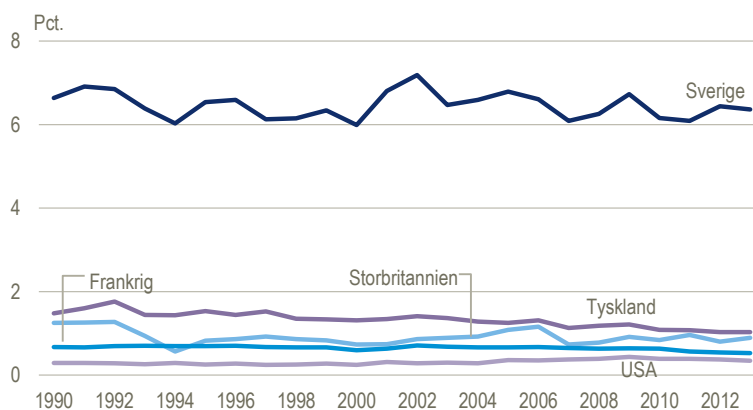
Billedet er mere broget for Danmarks andel i landenes industriimport. Den danske andel i tysk industrivareimport falder, mens den beskedne andel i amerikansk industrivareimport stiger, blandt andet på grund af vores vindmølleeksport. Andelen i svensk og britisk industrivareimport er mest præget af udsving uden klar tendens.

Figur 1.6.a Østeuropas andel i udvalgte landes import, industrivarer

Kilde: OECD's ITCS database.

Figur 1.6.b Dansk andel i udvalgte landes import, industrivarer

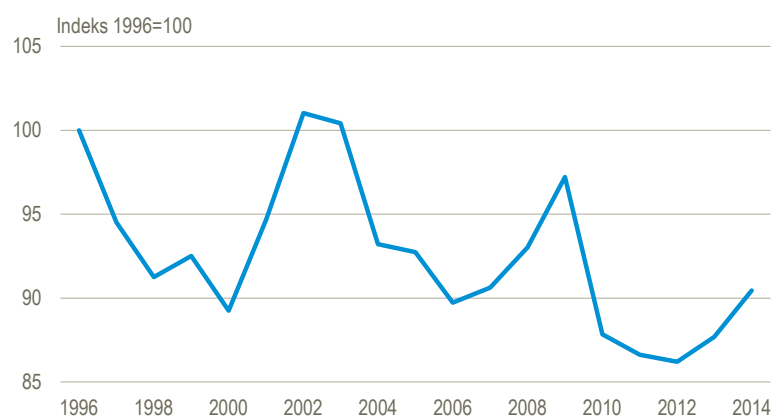

Kilde: OECD's ITCS database.

Østeuropa og BRIIKS-landene reducerer de gamle OECD-landes markedsandel

Integrationen af Østeuropa i verdensøkonomien får den samlede udenrigshandel til at stige, og de østeuropæiske lande vinder på den baggrund handelsandelen på bekostning af os og andre gamle OECD-lande. Som tidligere nævnt vil Østeuropas økonomi og udenrigshandel vokse forholdsvis meget, da deres udgangspunkt er lavt, og vores tab af markedsandel afspejler bare, at Østeuropas eksport er steget endnu mere end vores eksport. Østeuropa og BRIIKS-landenes stigende markedsandel i de gamle OECD-landes voksende import af industrivarer skaber den danske markedsandels faldende trend, der fremgår af figur 1.7. Den faldende trend afspejler ikke, at dansk økonomi mister konkurrenceevne i forhold til de andre OECD-lande.

Figur 1.7 Dansk markedsandel i de gamle OECD¹-lande, industrivarer

1

Kilde: Beregnet på [statistikbanken SITC2R4M](#) og OECD's ITCS-database.

1.5 Eksport- og importpotentiale over for Østeuropa

Handelspotentialet med Østeuropa ..

For at bedømme potentialet i den danske samhandel med Østeuropa er der brug for et sammenligningsgrundlag, og til det formål er der taget udgangspunkt i samhandlen mellem Danmark og de andre gamle EU-lande.

.. afspejler vores samhandel med de gamle EU-lande

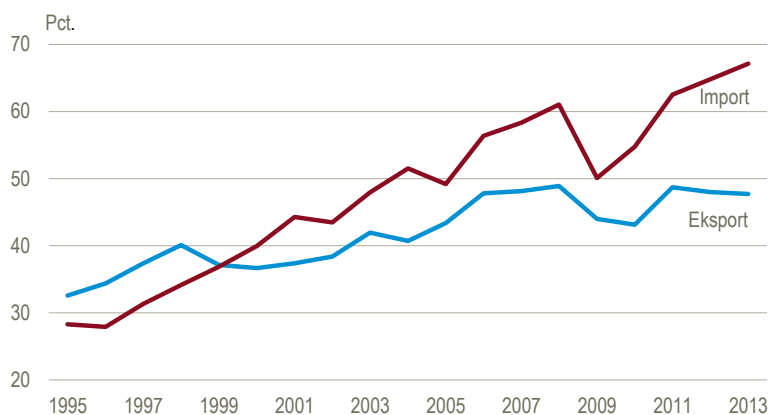
Ideen er, at den stigende samhandel med Østeuropa siden starten af 1990'erne afspejler, at Østeuropa er blevet mere integreret i EU og gradvist kommer til at ligne de gamle EU-lande. Her tænkes på de 15 lande i EU15-gruppen⁶, så vi kan bruge vores normale handelsrelation med de 14 andre medlemslande i EU15 til at vurdere handelspotentialet med Østeuropa.

Samhandlen bestemmes af landenes BNP og indbyrdes afstand

Hvis vi fx kan beskrive dansk eksport til andre medlemslande i EU15 som en funktion af det pågældende medlemslands BNP og dets afstand til Danmark, kan vi bruge funktionen til at bestemme den potentielle eksport til de østeuropæiske lande. Og hvis vi kan lave en lignende funktion til at beskrive den danske import fra EU15-medlemmerne, kan vi også bestemme den potentielle import fra de østeuropæiske lande til Danmark. Opstillingen af eksport- og importfunktionen er beskrevet i appendiks, og den faktiske samhandel med Østeuropa er i figur 1.8 sammenholdt med den beregnede potentielle eksport og import.

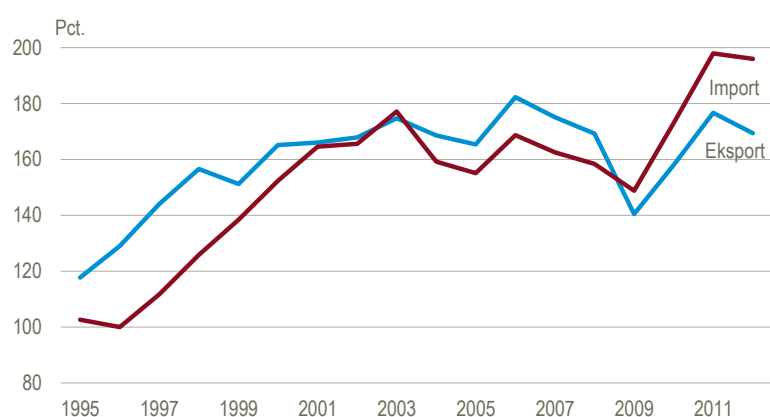
⁶ Belgien, Luxembourg, Danmark, Finland, Frankrig, Grækenland, Irland, Italien, Nederlandene, Portugal, Tyskland, Spanien, Sverige, UK og Østrig.

Figur 1.8.a Faktisk samhandel med Østeuropa som andel af potentiel, Danmark

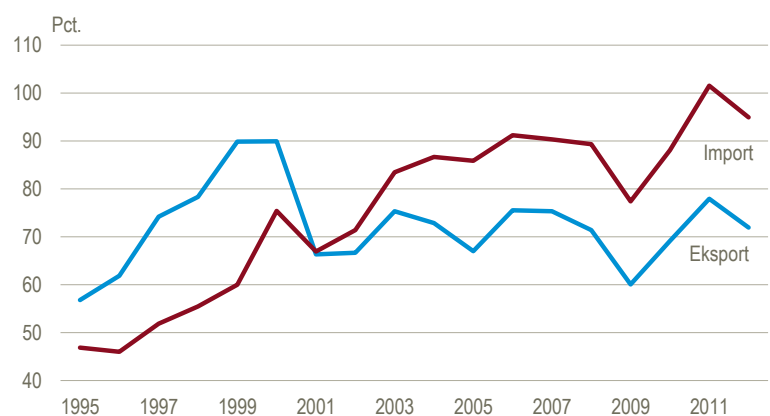
Kilde: Beregning jf. appendiks.

Figur 1.8.b Faktisk samhandel med Østeuropa som andel af potentiel, Tyskland

Kilde: Beregning jf. appendiks.

Figur 1.8.c Faktisk samhandel med Østeuropa som andel af potentiel, Sverige

Kilde: Beregning jf. appendiks.

Metoden, som er anvendt til at bestemme Danmarks potentielle samhandel med Østeuropa, kan også bruges til at bestemme andre EU-landes potentielle samhandel med Østeuropa. Så forholdet mellem faktisk og potentiel samhandel med Østeuropa kan også opgøres for Tyskland og Sverige.

Dansk eksport til Østeuropa er under det beregnede potentiale

Det fremgår, at den danske import fra Østeuropa er tættere på sit potentiale end den danske eksport til Østeuropa. Det betyder ikke nødvendigvis, at eksporten har skuffet, for man kan argumentere for, at det er nemmere at omstille de østeuropæiske lande som producenter end som forbrugere. Blandt andet

fordi Tyskland og andre gamle EU-lande har outsourcet produktion til Østeuropa. Dermed går det hurtigere at normalisere importen fra Østeuropa end eksporten til Østeuropa. Desuden er det usikkert at vurdere potentialet ud fra handlen med de gamle EU-lande, så man skal ikke forvente, at faktisk eksport og import ender med at være lig med deres beregnede potentielle niveau.

- Tysk eksport og import er over det beregnede potentiale ..
- Fx har den tyske samhandel med Østeuropa længe været større, end man ville forvente ud fra Tysklands samhandel med de andre EU15-lande, og det gælder både import og eksport. Så tysk økonomi overperformer i handlen med Østeuropa, og tysk eksport ligger mere end 60 pct. over det beregnede potentiale. Dansk eksport ligger på knap 50 pct. af det beregnede potentiale.
- .. så tysk og østeuropæisk økonomi er stærkt integreret
- Der er ingen grund til at tro, at tysk eksport til Østeuropa falder tilbage til det beregnede potentiale. Der er snarere tale om, at det reelle potentiale er større end det beregnede. Tyske varer passer åbenbart godt til den østeuropæiske efterspørgsel, og tysk økonomi virker forholdsvist mere integreret med østeuropæisk økonomi end med de gamle EU-landes økonomi. Det må bl.a. afspejle den betydelige outsourcing af tysk produktion til Østeuropa kombineret med, at østeuropæisk arbejdskraft kan arbejde til lave lønninger i Tyskland.
- Den anvendte metode siger ikke noget om, hvorfor den tyske samhandel med Østeuropa er blevet så høj, at den overstiger det beregnede potentiale. Men det er klart, at det er lykkedes at forcere integrationen mellem tysk og østeuropæisk økonomi.
- Dansk eksport kan på sigt nå sit potentiale
- Man skal ikke vente, at den danske eksport til Østeuropa i de nærmest kommende år vil stige markant og nå det beregnede potentiale. Danske varer passer formentlig bedre til de gamle EU-landes efterspørgsel, og det kan tage tid, før den østeuropæiske efterspørgsel kommer til at minde om de gamle EU-landes. Formentlig vil dansk eksport nærme sig det beregnede potentiale, i takt med at det østeuropæiske velstandsniveau nærme sig de gamle EU-landes niveau.
- Svensk samhandel er tættere på det beregnede potentiale
- Den svenske udvikling i samhandlen med Østeuropa minder om den danske, derved at man er tættere på den potentielle import end på den potentielle eksport. Den svenske import fra Østeuropa har nået sit beregnede potentiale efter at være vokset i det meste af periode, mens eksporten til Østeuropa har svinget omkring 70 pct. af sit potentiale siden 2000. Dermed er den svenske samhandel tættere på det beregnede potentiale end den danske.
- Danmark har overskud på sin samlede handelsbalance
- Sammenfattende har den danske eksport til Østeuropa skuffet lidt, men Danmark har et betydeligt overskud på den samlede vare- og tjenestebalance, så handelsunderskuddet over for Østeuropa opvejes så rigeligt af overskuddet over for andre lande.

1.6 Appendiks: Beregning af potentiel samhandel med Østeuropa

Til at bestemme samhandlens omfang mellem Danmark og andre europæiske lande er anvendt landenes BNP og geografiske afstand. Ideen er, at det eksporterende lands BNP indikerer udbuddet, mens det importerende lands BNP indikerer efterspørgslen. Så jo større landene er, jo mere handler de med hinanden. Samhandlen hæmmes af afstanden mellem landene. Jo større afstand, jo mindre samhandel.

$$\log(E_j) = \alpha + \beta_1 \cdot \log(\text{BNP}_{DK}) + \beta_2 \cdot \log(\text{BNP}_j) + \beta_3 \cdot \log(\text{AFST}_j) + \epsilon_j$$

E_j : Eksport fra Danmark til land j ⁷

BNP_{DK} : BNP i Danmark

BNP_j : BNP i land j , her 14 EU medlemmer⁸

AFST_j : Afstand fra Danmark til land j ⁹

ϵ_j : Fejllid

Ovenstående ligning svarer til den oprindelige formulering i Tinbergen (1962), der dog inddrog flere variable. Yderligere forklarende variable kan fx omfatte dummy for fælles grænse eller fælles sprog. Man kunne også inddrage befolkningernes størrelse og erstatte BNP af to variable: BNP pr. capita og befolkning. På det her anvendte datamateriale, var der dog ikke brug for yderligere variable til at forklare samhandlen mellem Danmark og de andre 14 lande i EU15. Den viste ligning forklarer eksporten fra Danmark til et af de andre lande i EU15, og samme type ligning kan også forklare Danmarks import fra de andre lande i EU15.

Ligningen til at forklare eksport og ligningen til at forklare import er estimeret på data fra 1980 til 2013 og resultatet er vist i tabel 1.4.

Tabel 1.4 Ligninger der forklarer dansk eksport og import ift. EU15-landene

Variable	Koefficienter	Forklarer eksport fra DK til land j $\log(E_j)$	Forklarer import til DK fra land j $\log(M_j)$
$\log(\text{BNP}_{DK})$	β_1	0,792 [0,061]	0,619 [0,058]
$\log(\text{BNP}_j)$	β_2	0,462 [0,020]	0,471 [0,091]
$\log(\text{AFST}_j)$	β_3	-1 042 [0,051]	-1 561 [0,047]
Konstant	α	14 166 [0,536]	18 745

Anm.: Estimatets spredning står i firkantet parentes.

De estimerede ligninger er anvendt til at bestemme den potentielle eksport til og den potentielle import fra Østeuropa. Beregningen foregår ved at indsætte de østeuropæiske landes BNP og deres afstand til Danmark.

⁷ Handelstal fra OECD's ITCS database.

⁸ BNP fra IMF, der indsamler data fra landenes statistikbureauer.

⁹ Afstand mellem hovedstæder fra [Jon Haveman's website](#)

Litteraturliste

Balassa, B. (1965). Trade Liberalisation and “Revealed” Comparative Advantage. The Manchester School, May issue.

Boeri, T. and H. Brücker (2000). The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States. Employment and Social Affairs Directorate General of the European Commission, Final Report.

Kristensen, T. M. and P. R. Jensen (2001). Eastern Enlargement of the EU: Economic Costs and Benefits for the EU Present member States. The Case of Denmark. Statistics Denmark.

OECD (2011). ISIC REV.3 Technology Intensity Definition: Classification of Manufacturing Industries into Categories based on R&D intensities. OECD, Economic Analysis and Statistics Division.

Sisay, D. (2014). Danish Trade with Central and Eastern European Countries. Modelgruppepapir, 4. november. Danmarks Statistik.

Tinbergen, J. (1962). Shaping the World Economy: Suggestions for an International Economic Policy. New York: Twentieth Century Fund, pp. xviii, 330.